

Wisner, Henryk

"Vilniaus Akademijos Spaustuves Leidiniai 1576-1805. Bibliografija", K. Čepinè, I. Petrauskienè, Vilnius 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/1, 188-189

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Adam Andrzej Witusik. *O Zamojskich, Zamościu i Akademii Zamojskiej*.
Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1978, s. 274.

Druga, po „Młodości Tomasza Zamoyskiego”, książka lubelskiego historyka koncentrującego swe zainteresowania na nowożytnej historii Polski, jest zbiorem popularnonaukowych szkiców, których wspólnym mianownikiem jest, zgodnie z tytułem, Zamość — najciekawsze postacie i wydarzenia związane z kanclerskim grodem. Szkice te, drukowane wcześniej na łamach czasopism — „Mówią wieki”, „Kameny”, „Polski” i „Kuriera Lubelskiego” — niewątpliwie zyskują przez skomasowanie ich w jednym tomie i podporządkowanie dość jednolitej koncepcji.

Prezentowana praca jest kolejną publikacją coraz aktywniejszego na niwie historycznej Wydawnictwa Lubelskiego związaną ze zbliżającą się czterechsetną rocznicą powstania Zamościa. Rocznicą ta stanowi znakomitą okazję do przypomnienia najciekawszych wątków z historii tego, bynajmniej nie peryferyjnego, miasta, jego właścicieli i mieszkańców, a także do prowadzenia nowych poszukiwań, które oświetlą nieznane dotąd aspekty „zamojskich dziejów”.

Adekwatnie do stanu badań i kolei losów ośrodka zamojskiego większość szkiców dotyczy wydarzeń i postaci działających tu w końcu XVI i XVII wieku. Kanclerz Jan Zamoyski, jego wybitni stronnicy, uczeni i humaniści skupieni przez niego wokół Akademii Zamojskiej, syn — Tomasz, jego wychowawcy i nauczyciele są więc bohaterami okazałej części zamieszczonych tu szkiców. Również wojenne dzieje miasta, które oparło się Chmielnickiemu i Szwedom, a było też „ostatnią placówką powstania listopadowego”, zostały w tym zbiorze odnotowane.

W wiek XVIII wprowadzają nas cytowane *in extenso* fragmenty kroniki zamojskiego mieszczanina Zachariasza Arakielowicza („Konnotacja co się działo od 1689 po części w Zamościu i w całej Rzeczypospolitej wypisana przeze mnie niżej podpisanego”) a także bardzo interesujące dokumenty pochodzące z Centralnego Historycznego Archiwum Państwowego USRR w Kijowie — „Punkty od miasta Zamościa na Komisję Warszawską Skarbu Koronnego podane” (1764), syntetyczne odzwierciedlenie stanu osiemnastowiecznego handlu w tym mieście oraz znacznie bardziej wnikliwy memoriał pt. „Konsekwencje z odebrania prerogatywy universitatis Akademii Zamojskiej wynikające”.

Ciekawym pomysłem wydaje się zamknięcie zbioru wspomnieniami naocznego świadka z urządzanych na cztery dni przed wybuchem II wojny światowej w Zwierzyńcu koło Zamościa obchodów 350-lecia istnienia Ordynacji Zamojskiej. Dziś, gdy znowu obserwujemy wzrost zainteresowania dziejami ośrodka zamojskiego, zestawienie tych dat szczególnie działa na wyobraźnię.

W. T.

K. Čepienė, I. Petrauskienė. *Vilniaus Akademijos Spaustuves Leidiniai 1576—1805. Bibliografija*, Lietuvos TSR Mokslu Akademijos Centrine biblioteka. Vilnius 1979, s. 540.

W 1976 r. I. Petrauskienė opublikowała monografię pt. „Drukarnia Akademii Wileńskiej 1575—1805” (zob. moją recenzję PH t. LXVIII, 1977, z. 4, s. 766). W 1979 pod egidą Centralnej Biblioteki Akademii Nauk Litewskiej SSR, ukazała się praca K. Čepienė oraz I. Petrauskienės, „Wydawnictwa Drukarni Akademii Wileńskiej, 1576—1805. Bibliografija”.

Monografia składała się z dwu części, pierwszą stanowiło omówienie dziejów drukarni, drugą zestawienie jej wydawnictw, które podówczas i w zakreślonym tytule okresie dziejów obejmowało 2549 pozycji. „Bibliografija”, opatrzone krótkim wprowadzeniem w języku litewskim i rosyjskim, zawiera pozycji 3265, przy czym autorki zastrzegają, że liczba ta, w miarę dalszych badań, może wzrosnąć. Oznacza to zarazem, że pewne ustalenia oraz ilościowe podziały dokonane w pracy wcześniejszej — monografii — stracić mogły na wartości.

Całość „Bibliografii” ujęta została w czterech okresach chronologicznych, to jest wieku XVI, XVII, XVIII i XIX, w ramach których zastosowano układ alfabetyczny. Wyjątek uczyniono dla wieku XVIII, wyodrębniając trzy podrozdziały, a ich tytuły („Catalogus personarum provinciae Lituaniae SJ”; „Kalendarze”; „Periodyki”) traktując jako hasła zbiorcze. Opis bibliograficzny, jak głosi zapowiedź zawarta we wprowadzeniu, miał być dokonany w języku oryginału, nazwiska autorów zaczerpnięte z karty tytułowej lub z treści pracy, prace anonimowe przedstawione w porządku tytułów. W istocie „Bibliografia” zawiera dość liczne w tym względzie odstępstwa. „Discurs nabożny... przez Albrychta Stanisława Radziwiłła” (Wilno 1635), podobnie jak i inne prace tegoż autora, umieszczony został pod hasłem *Radvila Albertas Stanislovas*. Jak się wydaje, autorki nie znają listu, który napisał Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka”, oburzony przekręceniem nazwiska na dedykowanej bratu Jerzemu pracy: „Widziałem *duo errata*. Pierwsza, miasto *Radivilianum*, tedy *Radibilium*, drugie *Polonum*. Naucz ich tam WM, aby gdy komu co chcą dedykować, aby się go pierwej zwać nauczyli, a potem, aby nacji jego nie tłumili” (Bibl PAN Kórnik, rkps 1341, nłb, list z Wilna z 19 maja 1577). Prezentowany w monografii I. Petrauskienė Marcin Żagiel, w „Bibliografii” występuje jako Martynas Żagelis, Martinus Poczobut — jako Martynas Počobutas-Odlianickis, nie zmienione zostało brzmienie nazwiska współautora pracy Poczobuta, mianowicie Tadeusza Kundzicza („Wiadomość o funduszu i dochodach szpitala probostwa ś. Trójcy”). Jest Potocki, ale jego córka występuje jako Potockaitė. Jest Mieszko I, Zigmantas Vaza, bo nie tylko król polski, lecz także wielki książę litewski oraz Karl IX, dux Sudermaniae.

Mniejsze znaczenie, inny charakter, ma brak konsekwencji, jaki występuje w indeksie osób, gdzie nie wiadzieć dlaczego, adnotacje podawane są nie tylko w języku litewskim, co oczywiste, lecz także łacińskim (Arcadius, Orientis imperator) i polskim (Maurycjusz, cesarz Wschodu).

Wszystko to należy do kwestii, których zasięg wykracza poza pojęcia bibliograficzne. Sama bibliografia — zasługuje na największą pochwałę. Dokonana przez autorki praca, waga ich ustaleń, daleko wykracza poza to, co wiadome było o drukarni wileńskiej. Opracowany przez nie zestaw jest i pozostanie niezbędny dla każdego, kto zajmuje się zarówno dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego, jak i w ogóle kultury Rzeczypospolitej poczynając niemal od unii lubelskiej a kończąc na utracie niepodległości i pierwszych latach niewoli.

H. W.

Jan Głuchowski, *Ikones książąt i królów polskich* (reprodukcja fototypiczna wydania z 1605 r.), oprac. Barbara Górńska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. XVI, 112 nłb., 84.

Jako jubileuszowa, dziesięcioletnia powojenna publikacja Ossolineum ukazały się „Ikones książąt i królów polskich” Jana Głuchowskiego. Pierwsza, także okolicznościowa edycja tego dzieła została przygotowana w 1605 r. dla uświetnienia zaślubin Zygmunta III Wazy z Konstancją Habsburżanką.

Ikones jako gatunek były zbiorem graficznych i literackich przedstawień królów, książąt i wielkich ludzi swego okresu. Ostatecznym twórcą tego typu publikacji był zwykle wydawca, on to bowiem dobierał drzeworyty i teksty je ilustrujące. Dlatego też za autora „Ikones książąt i królów polskich” uznany być powinien właściwie ich pierwszy wydawca, Jan Januszewski. Przedstawia go szerzej we wstępie autorka tej edycji Barbara Górńska, analizując przy tym szczegółowo samo dzieło i osadzając je wśród innych polskich pocztów władców na tle ich historycznego rozwoju.

Trzon obecnego wydania stanowi fototypiczna reprodukcja przechowywanego w Bibliotece ZNiO pierwodruku. Dla ułatwienia i wzbogacenia odbioru tekstu dołączono do niego w części trzeciej transkrypcję wierszy Jana Głuchowskiego. Zamiast transkrypcji łacińskich wierszy Klemensa Janickiego umieszczono w tej części ich tłumaczenie autorstwa Jana Acha-